

Case شماره ۲:

مادری با شما تماس می گیرد و ذکر می کند که با وجود رعایت بهداشت و استحمام مرتب، بچه اش دچار شپش سر شده است. با وجود کوتاه کردن موی فرزندش و استفاده دوبار شامپو لیندان به فاصله یک هفته همچنان مشکل فرزندش برطرف نشده است و از شما تقاضای داروی قوی تر می کند.

از شما سوال می کند آیا لازم است دیگر افراد خانواده نیز درمان شوند. چه توصیه ای به این مادر دارید؟

شپش سر یک مشکل شایع می باشد که به علت آلودگی مو و کف سر با انگل پدیکولوس هومانوس ایجاد می شود. برخلاف تصور عموم مردم، شپش سر ربطی به وضعیت اجتماعی-اقتصادی و بهداشتی افراد ندارد و در تمام افراد در صورت تماس با فرد آلوده میتواند ایجاد شود. کودکان نسبت به بزرگسالان بیشتر دچار شپش سر می شوند.

حشره ماده حدود ۸ تا ۱۰ تخم می گذارد که به تخم ها اصطلاحاً (nits) گفته می شود. بعد از ۸ روز این تخم ها باز شده و بعد از ۸ روز دیگر به حشره بالغ که بر روی کف سر دیده می شود تبدیل می شود. حشرات بالغ که (lice) نامیده می شوند برای مدت ۵۵ ساعت می توانند در خارج از بدن میزبان (در محیط بی جان) خود زنده بمانند و بعد از آن از بین می روند. این حشرات بالغ یا lice ها توان پرواز کردن یا پریدن ندارند و تنها از طریق تماس با فرد آلوده قابل انتقال هستند. همانطور که اشاره شد این حشرات تا ۵۵ ساعت هم در محیط بی جان قابل حیات هستند و در صورت تماس وسایل فرد آلوده همچون شانه، لباس، حوله و ... قابل انتقال است.

علائم بالینی شپش سر به صورت خارش در ناحیه ی سر و گردن است که یک واکنش آلرژیک به بزاق lice می باشد. تشخیص با مشاهده ی lice زنده در ناحیه سر داده می شود. شانه کردن موی خیس با شانه ی مخصوص می تواند احتمال دیدن nit و lice را بیشتر کند که بهتر است قبل از آن از نرم کننده موی سر استفاده شود. لازم است که شانه از کف سر شروع شود و به سمت پایین مو انجام شود. معمولاً تخم ها یا nits ها بهتر از حشرات بالغ قابل مشاهده اند.

در درمان شپش سر معمولاً از فراورده های موضعی استفاده می شود. در موارد مقاوم به درمان ممکن است از ترکیبات خوراکی نیز استفاده شود. اگرچه در هنگام تشخیص، توصیه به استفاده از نرم کننده موی سر جهت دیدن بهتر تخم و حشرات می شود، اما در مرحله ی درمان، استفاده از نرم کننده های مو قبل از درمان موضعی شپش سر باعث کاهش تاثیر درمان می شود.

شامپو پرمترین معمولاً به عنوان انتخاب اول درمانی در شپش سر می باشد. برای اینکار بر روی موی خشک از ریشه مو تا نوک مو باید با شامپو کاملاً پوشیده شود و پس از ۱۰ دقیقه شسته شود. باید از پوشیده شدن کف سر با شامپو حتماً اطمینان حاصل کنیم. در صورت نیاز شامپو پرمترین می تواند یک هفته تا ده روز بعد تکرار شود. شواهد نشان نمی دهد که شامپو پرمترین ۵٪ نسبت به ۱٪ اثربخشی بیشتری داشته باشد. پرمترین در بچه های بالای ۲ ماه می تواند استفاده شود. ایورمکتین موضعی درمان دیگری می باشد که باعث فلج و مرگ انگل می شود. از ایورمکتین تنها یکبار می توان استفاده نمود.

در افرادی که به این درمان ها مقاوم هستند از درمان های خط دوم استفاده میشود. لوسیون دایمتیکون موضعی ترکیب دیگری است که در درمان شپش سر استفاده می شود. برای این کار نیز لوسیون بر روی موی خشک برای مدت ۸ ساعت یا شب تا صبح باید بماند و بعد از آن شست و شو شود. می توان یک هفته بعد درمان را تکرار کرد.

شامپو لیندان معمولاً به علت نگرانی از عوارض نورولوژیک آن به عنوان درمان خط اول استفاده نمی‌شود و معمولاً در موارد مقاوم به درمان به عنوان درمان جایگزین استفاده می‌شود. تنها یکبار مجاز به استفاده از شامپوی لیندان هستیم و تکرار استفاده از آن نه تنها باعث ریشه کن شدن انگل نمی‌شود بلکه فرد را در ریسک عوارض نورولوژیک خطرناک و حتی کشنده قرار می‌دهد. شامپو لیندان باید بر روی موی خشک از ریشه تا نوک مو استفاده شود و بعد از ۴ دقیقه باید شست و شو شود.

کوتریموکسازول در موارد مقاوم به درمان به صورت خوراکی برای یک دوره ۱۰ روزه در ترکیب با معمولاً شامپو پرمترین می‌تواند استفاده شود. همچنین ایورمکتین خوراکی در درمان شپش سر با دوز 400 میکروگرم به ازای کیلوگرم بر وزن بدن استفاده می‌شود که معمولاً لازم است ۷ روز دیگر تکرار شود.

با استفاده از این درمان‌ها، تراشیدن موی سر و کوتاه کردن مو در شرایط شپش سر که می‌تواند از لحاظ روحی- روانی برای فرد اثرات منفی داشته باشد لازم نیست. درمان همه‌ی افراد خانواده لازم نیست اما لازم است دیگر افراد خانواده نیز بررسی شوند و در صورت آلوده بودن درمان شوند. شستن ملحفه و لباس‌ها با آب داغ ریسک برگشت عفونت را از بین می‌برد. در مورد وسایلی که قابل شست و شو نیست قرار دادن آنها برای دو هفته در کیسه‌های پلاستیکی در بسته می‌تواند باعث خفگی و از بین رفتن انگل شود.

پاسخ سوال:

نکاتی که لازم است به این مادر تاکید شود:

- اول اینکه شپش سر به وضعیت اجتماعی-اقتصادی و بهداشتی ربطی ندارد و تماس با فرد آلوده می‌تواند باعث انتقال عفونت به فرد شود.

- قبل از اینکه داروی دیگری به این مادر پیشنهاد شود لازم است در مورد چگونگی درمان‌های قبلی سوال شود تا مشخص شود آیا روش استفاده از آنها صحیح بوده است یا نه.

- در مورد شامپو لیندان تاکید شود که تنها یکبار باید استفاده شود.

- در مورد شست و شوی لباس‌ها و ملحفه که می‌تواند ریسک عود مجدد را کاهش دهد تاکید شود.

- در صورتی که روش درمان قبلی صحیح بوده است، استفاده از درمان‌های دیگر همچون شامپوی پرمترین و لوسیون دایمتیکون می‌تواند پیشنهاد شود.

- درمان دیگر افراد خانواده تنها در صورت بررسی و آلوده بودن آنها لازم است.

گردآوری مطالب: دکتر غزل فرهادی فرد (کارشناس مرکز DPIC)

ویرایش علمی: دکتر مریم مهرپویا (متخصص داروسازی بالینی، عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی همدان)